

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitshak Itzak ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

׳T

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

בייא חברון איזט , אונד
ערבויאטע ראזעלבוט דעם
עוויגען צו עהרען אייגען
אלטער :

יד (א) אין טאגען אמרפל
דעו קעניגו פאן שנער ,
אריווד קעניגו פאן אלסר ,
ברלעוטר קעניגו צו עילם ,
אונד הדעל , קעניגו דער
גוים : (ב) פיררטען ריוע
קריג מיט ברע דעם קעניגע
פאן סרום , מיט ברשע דעם
קעניגע פאן עמורה , שנאב
דעם קעניגע פאן ארסה ,
שמאבר קעניגע פאן צבוים ,
אונד מיט דעם קעניגע פאן
בלע , נון מערר צער
גענענגט : אללע

בהכרזון ויבן שם מזבח
ליהוה : פ רביעי

יד א ויהי בימי אמרפל מלך
שנער אריווד מלך אלסר
בדרלעטר מלך עילם ותרעל
מלך גוים : ב עשו מלחמה את
ברע מלך סרום ואת ברשע
מלך עמורה שנאב מלך
ארסה ושמאבר מלך צבוים
ומלך בלע היא צער : ג כל
אלה צבוים אלה

רשי

תרגום אונקלוס

יד (א) אמרפל . הוא נמרוד שאמר
לאברהם טל לחוד כנאן האש :
מלך גוים . מקום יש שמו גוים על שם
שנתקבצו שמה מלחמה אומ' ומקומות והמליכו
איש עליהם ושמו תדעל , בראשית רבה :
(ב) שנאב . שוכה אביו שנאבים : שמאבר .
שם אבד לשוף ולקסוף ולמרוד בהקב"ה :
בלע . שם העיר : עמק
מלך ברע דעמורה שנאב מלך ארסה ושמאבר מלך צבוים ומלך בלע
היא צער : (ג) כל אליו

בהכרזון וקנא תמן מדבחה קדם יי
יד (א) ויהוה קיומי אטרפל מלך
דבבל אריווד מלך אלסר
בדרלעטר מלך עילם ותרעל
מלך גוים : (ב) עברו קרבא
עם ברע מלך סרום ועם ברשע
מלך עמורה ושמאבר מלך צבוים ומלך בלע
אליו

באור

יד (א) אמרפל מלך שנער , אמרפל
הישר , ואמר שם כי אחר בנין המגדל
ונתחלקו לשונות רבות , ומרדו בו והמליכה כל
בנין המגדל ישנו כולם יחד בבקעת שנער ,
וכנ"ר אחרו ע"ש שאמר להפיל את אבדס
לכנאן האש : מלך גוים , שם מדינה הכבדו
שנפסוק , וכ"ה נב' הישר , וכ"כ רש"י
בשם הכ"ר מקום יש שמו גוים על שם
שנתקבצו שמה מלחמה אומות ומקומות
והמליכו איש עליהם ושמו תדעל עכ"ל ,
ונמנא ביהושע (י"ג כ"ג) מלך גוים
לנלגל אחד , וכן מתורגם בל"א ,
אבל אנקלוס ריב"ע תרגמו עממין :
(ב) ומלך בלע , שם העיר . רש"י ,
ואיננו מפורש בכתוב שם המלך ,
אבל מפורש נב' הישר ששם המלך
הי' בלע , וכננאה קרא שם העיר על שמו ,
ולכן תהי' כונת הפסוק ומלך בלע
לרמוז נס שמו , ואלו

אֲדַרְתִּי חֲבֵרוֹ אֶל עֲמֹק הַשְּׂדֵיִם
הוּא יֵם הַמֶּלֶח׃ דְּשֵׁתִים עֶשְׂרֵה
שָׁנָה עֲבָדוּ אֶת כְּדֻרְלֵעוֹמֵר
וְשֵׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה כִּדְרָדוּ׃

ובארבע

(ג) אֶלְלַע דְּיוֹעַ פִּיעֵרָא וַיִּנְגַמְעוּ
זִיד אִין דַּעַם טַהֲלָע שְׂדִים,
דְּאֻוֹעֲלַבַּע אִיזַט נִין מַעֲדָר
דִּיא וְאֶלְצוֹעַע: (ד) וַיֵּא וַיֵּאָרְעוּ
נַעְהַמְלִיךְ צוֹעֲלָף יֵאָהֵר דַּעַם
פִּרְרֵלְעֵסֵר אֻנְטַעֲרוֹוִירְפִּיג,
אִים דְּרִיֵּאָצַּעְהַנְטַעַן יֵאָהֲרַע
אַבְעֵר פִּיעֵרְלַעַן זִיֵּא אָב׃

אונד

רשי

תרגום אונקלוס

(ג) עֲמֹק הַשְּׂדֵיִם כִּי שָׂוּ, עַל
שֵׁם שֵׁהוּ בִּזְדוֹת הַרְבֵּה׃ הוּא יֵם הַמֶּלֶח׃
שֵׁחֲזָ נִמְשָׁךְ הוּס לְתוֹבוֹ וְנַעֲשֶׂה יֵם הַמֶּלֶח׃
וַיֵּא אֲמֹר שִׁתְּבַקְשׁוּ הַנְּזוּרִים סְבִיבוֹתֵינוּ
וְנַעֲשֶׂה יֵאָדְרִים לְתוֹבוֹ: (ד) יֵצֵא עֲבָדוֹ׃
חֲמֵשׁ מַלְכִים הִלְלוּ אֶת כְּדֻרְלֵעוֹמֵר וְבִי דְ שָׁנָה
לְמַדְרָן בֵּא כְּדֻרְלֵעוֹמֵר לְפִי שֵׁהוּ הִיֵּה נַעַל הַמַּעֲשֶׂה נַכְנַס בְּעוֹבֵי הַקּוֹרָה׃ וְהַמַּלְכִים

אֲלִין אֲתַבְּנִשׁוּ לְטִישֵׁר חֲקִלְיָא הוּא
אֲתֵר יֵקָא דְּמֶלְחָא: (ד) תְּרַתָּא עֶשְׂרִי
שָׁנִין פִּלְתוּ נֵת פִּרְרֵלְעוֹמֵר וְתִלְת
עֶשְׂרִי שָׁנִין כִּדְרָדוּ׃ וּבִארְבַּע

באור

ואז לא היתה נקראת רק בלע, רק אחר הפיכת ד' הערים והיא נשארה הוסב שמה
להקרא בער ע"ש והיא מנעה (להלן י"ט כ'), ומנה כתב גם השם שנקראת בימיו:
(ג) חברו, מבנין הקל, והוא פעל עומד, ור"ל נתחברו: אל עמק השרים, נסעו
ממקום שהו א עמק השדים, ושם נתקבצו יחד, ונראה כי לעלמיה נתקבצו שם,
וסמוך זה הוא כלל, ואחריו יפרט ואמר כי עתמלה עבדו את כדרלעומר שנים עשר
שנה וגו' עד סוף הענין ויבא מלך סדם וגו' ויערכו אתם מלמיה בעמק השדים, הוא
הדבר אשר התחיל בו, וכ"ה גם הישר: השרים, ת"א חקליא, פתרו מלשון שדה,
ובן פי' רש"י עמק השדים, כך שמו על שם שהיו בו שדות הרבה, ויהי' שראו שדד והדגש
לחברון הכפל, כי הענין הזה נמשא בשני שראים, שדה ושדד, השם מומנו יבוא משרש
שדה, והפעל מומנו יבוא משרש שדד, יפתח וישדד אדמתו (ישעי' כ"ח כ"ד),
שדד לו יעקב (הושע י' י"א), אם ישדד עמקים אחרים (איוב ל"ט י'), ויהיו אלו ג'
השדים שנפרשה שלפנינו שנות נגורים משרש שדד עם שלא נמשא הנפרד מומנו, ו"א כי
שרש שדים שיד, והוא מענין ושדת אתם נשדד, (דברים כ"ז ב' וד'), והדגש תמורת הנח
שמו וסטומו צצ"ים (מלכים א' ו' י"ח וכ"ט ו"ב ו"ה), ששרשו כן, ובא הדגש נכד"י
שני' תמורת הנח, וכן מפרשים מזה הענין ותשם נכדד רגלי (איוב י"ג כ"ז), ישם
נכדד רגלי (שם ל"ג י"א), ואף ששם כתוב נכדד זה נש"ן שמאלית, הפל אחד, ויורה
על זה הפירוש הכתוב הנח אשר זה ועמק השדים בארת בארת חמר, שנטעלן משם אדמה
לטיט של בנין, והמתרגם האשכנזי לא תרגם שם שדים, כי לכל הפירושים משמע מופשעות
הכתוב שנקרא כן בשם עגם פרטו אם יורנו השדות או מענין הסיד, והשם העגם
הפרטי לא יתורגם, וכן פירש"י כך שמו ע"ש שהיו בו שדות הרבה: הוא ים המלח,
העמק עגמו נעשה אחר כך ים והוא הנקרא ים המלח, והוא נבול א"י לגד מופח קרוב
לדרום כמפורש בפ' אה ימשי: (ד) ושלש עשרה שנה מרדו, ר"ל ובשלב עשרה,
ותחבר הכי"ת כמו כי שנת ימים עשה ה' (שמות כ' י"א), הנמשא בית ה' (מלכים ב'
י"א י"א), כן פי' הראש"ע, והכוונה בשנת השלש עשרה, כי דרך שם המספר בלש"ק
באדמה לדבר מאחד והמספר יאמר המספר נעממו, וכן שנת החמישים שנה (ויקרא כ"ח
י"א), ר"ל השנה שהיא לגדה, עם שש חמישים הוא שם סגול לחמש פעם עשר, כ"ב

(ה) אונד אים פיערצעהנפען
יאהרע קאם כדרלעמער אונד
דיא קעניגע, ווערלכע מיט
איהם הילטען, אונד שלוגען
דיא רפאים אין עשתרות
קרנים דיא וווים און הם,
דיא אימים אין שוה קרוהים:
(ו) אונד דאז פאלק חריו
אויף איהרעם געבוירנע שעיר
ביו נאך איל פארן

וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּיָד
כְּדָרְלֵעֶמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר
אֲתוּיָכּוּ אֶת־דְּרָפָאִים בְּעֶשְׂתֵּרֶת
קִרְנִים וְאֶת־הַזּוּזִים בָּהֶם וְאֵת
הָאִימִים בְּשׁוּה קְרִיחִים: וְאֶת־
חֲרִי בְּהַרְרָם שְׁעִיר עַד אֵיל

פארן

רש"י

תרגום אונקלוס

(ה) והמלכים אשר אתו - אלה שלשה
מלכים: זוזים הם זוזומים: (ו) בהררם
בהר שלם:
הקריפא דקהקטא גית אטתני די קשוה קריתים: (ו) גית חוראי די קטורא
קשעיר ער

כאור

הרד"ק במחבר (ד' קטן דף רנ"ט ע"א), וכן תיב"ע ובתלמודו שנין, וכן מתורגם בל"א,
והיא דעת רשב"ג בבראשית רבה (פ' מ"ב כ"י י'), אבל דעת ר' יוסי שם כי שלש עשרה
שנה נחשבו ימי התורה, וכ"ה בסדר עולם (נראה לי כי לשיטתו לוי' כי מאן תנא ס"ג
ר' יוסי), וכ"ה דעת רב בשבת (דף י' ע"ב ו"א ע"א), וכן ת"א: (ה) בא כדרלעמער
והמלכים אשר אתו, פי' רש"י לכו שהוא הי' בעל הישעה נכנס בעובי הקורה והאחר'
טפלים לו לכן הזכירו פה לבדו, ולא ידעתי למה הזכירו תחלה עלינו להם, ואולי בעבור שהי'
תחלה תחת יד אורפל, כנודע מרז"ל בצ"ר שהוא נורד היעלך בשעיר, אשר נודעה
גבורתו בפ' הקדמות, ואח"כ התגבר עליו ועל חביריו והכניעם להיות תחת רשותו, וכן
סופר בפ' הישר: ויבן את רפאים, בא פה מלת את ואין חזרו' לא ה"א הידיעה ולא
כניו ולא כוונות שלא כהנהג הלשון, והראוי את הרפאים כחביריו שנספוק זאת הזוים,
וזאת האימים, וכמוכו את שבע כבשת תקח מידי (להלן כ"א ל') את אחיכס אשר (שם)
מ"ג י"ד), ונקראו רפאים, אבל הדואה אותם יונת לבו ויחשב מהרפאים, שהם הונתים,
ואימים ע"ש מהם אימה, כן פי' הרמב"ע, ועל זוזים כתב רש"י שהם זוזומים הנזכר'
בפ' דברים (י"ט כ'), ופי' הרמב"ן שם שהוא מלשון זוזו אל תפק (תהלים ק"ט ט'),
אלא שנספל, כלומר עם שלא יבצר מהם ל"א אשר יוש לעשות: והנה חף שהכתוב מעיר
שהזומות קראו להם השונות הללו, כמו שנאמר שם (ב' ע' ה' י"א), והואלבי' יקראו
להם זומים, וכן והעשנים יקראו להם זומים (שם י"ט כ'), על כל זה נראה מכוונת
הכתוב בהודעת השונות הללו, שהוראת שרשיהם בלשונות ההם משכונות או קרונות
להוראתה בלה"ק, על פנין החזק והגבורה, והנה המתרגם האשכנזי לא תרגם את השונות
הללו כלל, לפי שנשתנו ונעשו שונות פרעיים, ואונקלוס ויב"ע תרגמו רפאים וגבריות,
זומים תקיפיה, ואימים אמתני: (ו) בהררם, לדעת הרמב"ע הוא פעל והוא מקור
זונתן הסנד עם כניו נפתרים על משקל כרברם ונאורו שהטוס בעלותם להר שעיר,
ל"א לא עשתו פעל נגור מזה המש, גם לא יתכן לומר כן עשני פתוחת הה"א

פֶּאֶרְוֹן יֵאָמֶר עַל-הַמִּדְבָּר :
וַיֵּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-עֵין מוֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר קָדַשׁ וַיִּבְנוּ אֶת-כָּל-שְׂדֵהוּ
הַעֲמִלְקִי וְגַם אֶת-הָאֹמְרֵי הַיֵּשֶׁב
בְּחֻצוֹת הַמִּדְבָּר : ח וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-

סדר

פארון, וועלכען אויף דער
וויסע ליגט : (ו) היירוף
ווענרעטען זיין ויך זונד
קאמען נאך עין מושע,
דאן וועלכע הייסט אויך קדש,
זונד של יגען דאן גאנצע
געפילדע דען פאלקען עמלק,
אונד אויך דאן פאלק אמרי,
וועלכען אין חוצות המדבר וצט :
(ח) נון צאנען זיין דייא
קעניגע פאן סרום

ר ש י

תרגום אונקלוס

וַיֵּשֶׁר פֶּאֶרְוֹן הַסְּטִיף עַל מִדְבָּרָא :
(ו) וַתָּבוּ וַתָּבֹאוּ לְעֵין מוֹשֶׁה פְּלֹגֵי דִינָא
הוּא רָקַס וְקַחוּ יַת כָּל חֲקֵי עַמְלֵקָא
וְאֵף יַת אֹמְרֵי הַיֵּשֶׁב בְּעֵין גְּדִי :
(ח) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-

סדר

איל פארן : כתרנונו מישור : ואומר חני
שאין איל לשון מישור אלא מישור של פארן
איל שו ואל משרא חלבו שו ואל ירדן ככר
שו ואל שטים אכל שו אכל השטים (כמדבר
ל'ג) וכן בעל גד בעל שו, וכן מתורגמין
מישור וכל ח' שו עליו : על המדבר אכל
המדבר, כמו ועליו משה עבסה (כמדבר ב') :
(ו) עין משפט היא קדש : על שם העתיד
כפשוטו מקום שהיו בני המדינה מתקבצים
על שם העתיד : בחצות המדבר : מקרא מלא בדברי
הימים ביהושפט (סי' ס"ב) :
ארכעה

באור

כי דאיה' להיות בקוץ לתשטום הדג, כי עם הר' י' אכלם הדג על הדג, והנחן
הוא דעת הר' ק' בשד' שגז הרר שהוא שם והנשרד הרר על משקל ח'ק ועם כתי
בספרים במלכס, והרכים הררים ע"ו מלכיס, ונאחא מוטו פניכות המוקנן כהרדי א'
(תהלים ל"ו ז'), ועם הכננים ומלרריה תחשב נחש (דברים ח' ט'), ותה' סה המ'ס
לכתי בספרים ובאורו כהר שלהם, שהוא שער, ותחשב עלת שהוא, וכמוהו שב לארז
מכרים (ירמ' ל"ו ז'), פי' שב לארזו שהיה מכרים, מעירך ירושלם (דניאל ט' ט"ז),
כ"ל מעירך שהיא ירושלים, וכן פירש' ז"ל (עין רא"ס שהתפלא בזה על חנם), וכן ת"ח
בשולח דשער, וב"ע בשוריא רמ' דנבלא, ונראה מדבריהם שלדעתם שם הרר בש
פקודות הוא שם המין כללי, כמו (גבירני) כל'א, ואף שנמצא מהם היוקנן אין בזה
סתירה, לכך שטו אותו מותר לרכים : איל פארון, אנקלוס רב"ע תרגמו לשון מישור,
ורש' ז"ל כי' דכתיב שאין רשטו שטרטס איל הוא מישור, כי קן תרגם ג"כ ככר הירדן
ואלנו משרא ואל השטים, רק מישור של פארן איל שו ואל משרא חלבו שו ואל
ירדן ככר שו ואל שטים אכל שו וכן בעל גד בעל שו וכלם מתורגמים אישור וכל
חד שו עליו, ואנקלוס רחף חזר באור הענין ולא חזר באור המלות : (ו) עין
מושע, אנקלוס תרגם כפשוטו למישור פלוג דינא, מקום שהיו בני המדינה מתקבצים
על לבו משפט' (רש"י), והי' לבו עין שם המישור כמו איל פארן ואלנו משרא
ודומיהם (כפי כוונת אנקלוס לדעת רש"י ז"ל), ומשפט הוא שם תאר ע"ג המשפט אצל
שם : הוא קדש, לפי דעת רש"י היא קדש שנשפטו שם משה ואהרן שהיא כמדבר נק',
וסען

סרום, עמרה, אדמה, צבויים, אונר פאן בלע, יעצט צער געגענט, אונר ארדענסען זיך אים טראלע שרים צור שלאכט מיט איהנען: (ט) נעהמליך מיט פדרל עומר, רעם קעניגע צו עילם, הרעל רעם קעניגע דער גוים, אמרפל רעם קעניגע צו שנער, אונר ארייך רעם קעניגע צו אלסר, פיער קעניגע געגען פינג: (י) ראן טהאל שרים אכער וואר פאללער טהאן גרובען, אלו נון ריא קעניגע פאן סרום אונר

סדם ומלך עמרה ומלך אדמה ומלך צבויים ומלך בלע הוא צער ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים: ט את כדרלעמר מלך עילם וחדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנער וארייך מלך אלסר ארבעה מלכים אתהחמשה: י ועמק השדים בארת בארת חמר

רנסו צבויים

רש"י

תרגום אונקלוס

(ט) ארבעה מלכים ואלעם כנחשו השועטים להודיעך שגבורים היו ואלעם כ לא נחנע אכרם מלרדוף אחריהם: (י) בארות בארות חמר בארות הרב היו שם שנטולין משם אדמה לטיט אל נכין ומדקא אנדה שפיה הטיט מונבל בהם ובעשה נם למלך סרום שינא משם לפי שהיו באמות מוקמתן שלא היו מאוייבין שיכל אכרהם מאור כשדים מוכסין האז וכין שיכל זה מן החמר האמינו באכרה לומר

קסדום וטלקא דעטורה וטלקא דאדמה וטלקא דצבויים וטלקא דבלע היא צוער וסדרה עטהו קרנא בטישר תקליא: (ט) עם כדרלעמר טלקא רעילם וחדעל טלקא דעמטין ואמרפל טלקא דבבל וארייך טלקא בארבר ארבעה טרכין קמול חמשה: (י) וטישר תקליא בירין בירושלמין

חמרא

באור

וטען עליו הרעבן, אכל הרא"ם החזיק דעה רש"י ע"פ גריותא דס"ע, והשיב על כל טענותיו בדברים נכונים, וגם לי בזה דבור ארוך לנשכ כמה פסוקים בסדר שלח לך ובס' דברים, ובהגיוני לשם אי"ם אלאך בזה, או בק"ל אשר יעדתי לחברו בע"ה וקדש היא תחלת גבול אדום כו"ט והנה אכנעו בקדש עיר קנה גבולך (במדבר כ' ט"ז): שרה העמלקי, לשון רש"י עדיין לא נולד עמלק ונקרא על שם העתיד עכ"ל, והכוונה שמה כתב כן על שם שהי' עתיד להקראות כן, וגימטיו כבר נקרא בשם הזה, והחשובן כתב שהנכון בעיניו כי הי' בימים הקדמונים אדם נכבד יעני החרי יושב הארץ ונשכ על החוקים הזה ושי עמלק ואלים כבר עשו קרא שם בט על שם האיש הזה, וזוהי מחשבת תמונה אשו הי' ונשכ גם בחוקים ההוא והי' חלף עליהם עכ"ל: והכוונה במאמר וצו את כל עדה העמלקי, שהכו את יושבי הערים אשר שם, כי שיאור גדול שערים נטיות שם נקרא ג"כ עדה, וכן עדה אדום (להלן ל"ב ד'), בשדה ויחב (רות א' ו'): (ט) את כדרלעמר, כמו עס, ובעבור שאמר בפסוק הקודם אתם פרט כלשון את בחוקים עם: (י) בארה, בכל המקרא הוא צור שמינו טבעין, והקיד הוא באר ע"מ פאר

לד לד יד

תרגום אשכנזי ק

וַיִּגְסוּ מִלֶּדְ-סָדָם וְעַמְרָה וַיִּפְלוּ-
שְׂמֹה וְהַנְּשֹׂאִים הָרָדָה נָסוּ :
יֵא וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-רֶכֶשׁ סָדָם ה'
וְעַמְרָה וְאֶת-כָּל-אֲבָרָם וַיֵּלְכוּ :
יב וַיִּקְחוּ אֶת-לֹט וְאֶת-רֶכֶשׁוֹ
בְּיָדָתִי אֲבָרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יֹשֵׁב
בְּסָדָם

אונד עמרה דיא פלוסט
ערנריפען פיעלען זיא הינין :
דיא איכריגען אכער פלאהען
אינו געכירגע : (יא) יענע
נאמען אללעו גוט פאן סדום
אונד עמרה , אונד אללען
זייהרען טונדפארראטה ,
אונד גינגען דאפאן : (יב) זיא
נאמען אויך לוט אונד זיין
גוט , דער איין כרודערזארהן
דעו אברם וואר , ער זאס
דאמאלו אין

תרגום אונקלוס

רשי

חֲטָא וְעֲרָא טַלְמָא דְסָדוּם וְעַמְרָה
וְנִפְלוּ תַסוּ וְדִאֲשַׁתְּאֲרוּ לְטַרְא עֲרָקוּ :
(יא) וַיִּשְׁבוּ יְתִדְקִלְקִינְא דְסָדוּם
וְעַמְרָה וְיִתְדְקִלְקִלְחוּן וְאָלוּ :
(יב) וַיִּשְׁבוּ יְתִדְלוּט וְיִת קִנְיָהּ כִּר
אֲתִיבִי דְאֲבָרָם וְאָלוּ וְהוּא יְתִיב
בְּסָדוּם : וְאֵת

למפרע : הרה נסו . הרה , כמו להר
כל תיבה שנוכח למד בתחלתה הטיל ה"א
בסופה . ויש חילוק בין הרה לההרה שה"א
בסוף התיבה עומדת במקום למד שבראשה
אבל תיבה עומדת במקום למד ונקודה פתח
תחתיה והרי הרה כמו להר או כש אל הר
וזיט מפרש לזוהר שכל א' גם באשר זולא
הר תחלה ובשהוא נותן ה"א בראשה לכתוב
ההרה או העדברה פתרוכה כמו אל הר , או
כמו לההר ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש
בפרשה : (יב) והוא יושב בסדום . מי גרס
לו זאת ישיבתו בסדום : ויבא

באור

והמקינן בארות , וסמיכות הרבים יבוא על שני משקלים בארת המים
(לקינן כ"ו י"ח) , או בארת חמר , והרד"ק במכילת (ד' קטן דף קכ"ט
ע"ג) כתב כי אולי הוא משקל חמר , וכן נראה לי שיהי' הנספד משני בארות
ע"מ בהמות , והמקינן בארות ע"מ בהמות , וסמיכות הרבים בארות ע"מ
בהמות שדי (תהלים ח' ח') , וראוי להיות
הני"ת בחיר' בשניהם והאל"ף והה"א בשא כמו מן נרכ' , ברבבת אביך (לקינן
מ"ט כ"ו) , וכשתנה מפני אות הגרון : חמר , עיט עפר , ור"ל פי בארות הרבה
היו גם שטעלן משם אדמה לטיט על בנין : וישלו שמה , בחסוס להמלט נפלו שמה בלא
לאות : הרה , השם הר ושדו הרר , והה"א במקום למ"ד בתחלתה , וכל פתח קטן
בה"א במקום פתח גדול , וכתב רש"י שיש חילוק בין הרה לההרה , כי ה"א שבסוף הרה
עומדת במקום למ"ד הנקודה בשא שאיננה עורה על הידוע , ופירושו להר או אל הר ,
וזיננו ידוע לזוהר , אבל ההרה פירושו לההר או אל ההר , והוא הידוע ומפורש בפרשה ,
וההנהגה פה שגם כל אחד לאותו הר שיהי' באשר זולא תחלה לכן כתוב כאן הרה :
(וב) והוא יושב בסדום , אין טורח להודיע זאת פה , כי כבר נאמר ויאהל עד סדום (לעיל
י"ג י"ב) , אבל לפי שגמר לו את כל סגור הידען לרשת חקיהו פעם כה ופעם כה , לכן
אמר הכתוב כי או ישב בסדום , וכן כתב הרשב"ע והוא הי' כיום ההוא יושב בסדום עכ"ל :
הפליט

בסדרם: יג ויבא הפליט ויגד
 לאברהם העברי והוא שכנ
 בארני במרה האמרי אחי
 אשכל ואחי ענר והם בערי
 ברית אברהם: יד וישמע אברהם
 כי גשבה אחיו וירק את חניכיו
 ילידי

אין סדום: (יג) דא קאם
 איין פליכטלינג, אונד ער
 צעהלטע עו דעם עברי
 אברהם: דיוער וואהנטע דא
 מאלו אין דעם האַינע רעו
 האמורוטר ממרא, האַינעו
 ברודערן פאן אשכל אונד
 ענר, אונד דיוע וואַרען
 בונדעומאַנגער רעו אברהם:
 (יד) אלו אברהם הערטע, דאָם
 זיין פֿערוואַנדטער געפאַנגען
 וואַרדען, וואַפֿענטע ער
 זיינע

חרגום אונקלוס

רשי

(יג) ואתא טישוקא וחני לאברהם
 עבראָה והוא שרני בטשרי טקרא
 אַטוראָה אחוהי האַשכול ואתהי
 בענר ואטון אנשי קיטיה דאברהם:
 (יד) וישמע אברהם ארי אשתכי אחוהי
 וקריזו יתעלמיהו ילידי

(יג) ויבא הפליט לפי פשוטו זה עג שפלט
 מן המלחמה והוא שכתב כי רק עג נשאר
 מיתר הרפאים (דברים ג') זה נשאר שלא
 הרגוהו אמרפל וחביריו כשהטו הרפאים
 בעשתרות קרנים, תנחומא * ומדרש בראשית
 רבה זה עג שפלט יודוד המבול חבו מיתר
 הרפאים שנאמר הנפילים היו בארץ וגו',
 (בראשית ו') ונתכוון שיהרג אברהם ושא
 לת שרה: העברי * שגא מעבר הנהר: בעלי
 ברית אברהם * שברתו עמו ברית: (יד) וירק כחרגומו חרוז, וכן והריוקתי אחריכם חרב
 (ויקרא כ"ו) אודיין בחרבי עליכם וכן אריוק חרבי (שמות ט') וכן וירק חנית וסגור
 (תהלים ל"ה): חניכיו חנכו כתיב זה אישור שחנכו לזכות והוא לשון התחלת כניסת האדם
 או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן חנק לנער (ישלי כ"ב) חנכת המונח
 (במדבר ד') חנכת הבית (תהלים ל') ובלעז קורין לו אינסינייר [הוא אינסעניער
 בלא אונטר ריכטן אודר בלטהרן]: שמונה עשר וגו' * רבותיו אמרו אליעזר לבדו היה
 והוא

באור

(יג) הפליט, ענין הגלה והמלטה והוא תאר, וכתב רש"י בשם תנחומא כי לפי פשוטו זה
 עג שפלט מן המלחמה, והוא שכתב כי רק עג וגו' נשאר מיתר הרפאים (דברים ג'
 י"א) והוא נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחביריו כשהטו הרפאים בעשתרות קרנים עכ"ל:
 העברי, שגא מעבר הנהר * (רש"י), והוא דעת רבנן בב"ר (פ' מ"ב סי' י"ג), ודעת
 רבי נחמיה (ספ) שהוא יובני בניו של ענר, ועוד יש שם דעה שלישיה ע"ש: (יד) וירק,
 ענין חליצה למלחמה, והוא יובא לשלישי ופירושו נתן להם כלי מלחמה, ובזכות ג"כ יובא
 לשון כמו והריוק חרבותם (ישוקאל כ"ח ז'), והרק חנית (תהלים ל"ה ג'), או הוא לשון
 הרקת הכלי מענין מריקים שקיהם (להלן מ"ב ל"ה), על הארץ וריקן (קהלת י"ח ג')
 ור"ל פה הוצאת הכלי זיין מתערו, וחולי יש חנית שיעצו לו גם כן תער, ולשון הרקה
 טפל על הכלי ועל היובא מוטו: את חניכיו, הנערים שחנק אותם ולמד אותם (רד"ק
 בשמים שרש חנק): ורש"י כתב שחנק הוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות
 שהוא עתיד לעמוד בה, וכן חנק לנער (ישלי כ"ב ו'), חנכת המונח (במדבר ו' ו"ב'
 ופ"ט)

יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׂמֹנֶה עָשָׂר וְשָׁלֹשׁ
 מֵאוֹת וַיְרַדְף עַד־דָּן : טו וַיַּחֲלֶק
 עֲלֵיהֶם לֵילָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּכְּסוּ
 וַיְרַדְּפֵם עַד־חֹבֶבָה אֲשֶׁר
 מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק : טז וַיָּשָׁב אֶת
 כָּל־הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת־לוֹט אֲחִיו
 וְרֶכְשׁוֹ הָשִׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים

ואת

אויך דיא ווייבער אונד ראָו פֿאַלק

זיינע געאויבטע הויזגעכאָהר-
 נע, פרייא הונדערט אונד
 אַכטצעהען אָן דער צאָהל
 אונד פֿערפֿאַלגטע זיא כּוֹרן :
 (טו) דעו נאַכטו טהיילטען ער
 אונד זיינע קנעכטע זיך אַך
 הויפֿען, שֶׁ־יָבֹוּ זיא, אונד
 פֿערפֿאַלגטע זיא כּוֹ חֹבֶבָה,
 וועלכעו צור לינקען זייטע פֿאַן
 דמשק ליגט : (טז) ער בראַכ־
 טע אַללעו גוט ווידער צוריק :
 וזיא אויך זיינען פֿערוואַנד-
 טען לוט, אונד זיין גוט, אונד
 פֿיהרטע

תרגום אונקלס

רש"י

יְלִידֵי בֵיתוֹ תְּלַת־מֵאוֹת וְתַמְנֵי עָסָר
 וְרַדְּף עַד־דָּן : (טו) וְאֶת־פֶּלֶק עֲלֵיהֶן
 לֵילָה הוּא וְעַבְדָּוָיו וְקָחוּטָן וְרַדְּפֵנוּ
 עַד חֹבֶבָה הַטְּצִיפּוּעָא לְדַמְשֶׁק :
 (טז) וְאֶת־כָּל־קְנֵינָא וְאֶף יַתְּלוֹט
 בַּר אֲחִיוֹ וְקָנְיֵיהָ אֶת־יָבֹוּ וְאֶף יַתְּ-

וית

נְשִׂיאָ

והוא מנין נמטריוא של שמו : עד דן * שם
 תשש כמו שרא' שעתידין כויו להעמיד שם עגל:
 (טו) ויחלק עליהם ילפי פאשו סרס חוקרא
 ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך
 הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפי' כשנרדפין
 זה לכאן וזה לכאן : לילה * כלומר אחר ששכ'
 לא נמנע מלרדפם * ומדמה אנדה שנחלק
 הלילה ובחצות הראשון נעשה לויכס ומצו השני
 כשער וכו' לו לחצות לילה של מצרים : עד
 חובה * אין מקום ששו חובה וזן קורא חובה
 על

באור

ופ"ח, חנכת הבית (תהלים ל' א'), ובלע"ז קורין לו אינסי כ"י עכ"ל, והוא אכסענני"ער,
 ובל"א (אונטר ריכטן או לעהרן), ואין המלה משונת כראוי עם פירש"י, "ואול' ברש"י
 כ"י יסן על קלף הוסף יש שלוועין איתו אישטריני"ר עכ"ל, והוא עטרע"נער, ובל"א
 (טו) ערשטן מאלל בריווכן), והוא הנכון : ילדיו ביהו, שטולדו בביתו מהנכס אשר עז
 צחק ונאמן כנען והיו שלשה עשר זשגל מלות : ער דן, קרא משה את המוקוס והוא דן
 על שם העמיד, כי צימו היתה נקראת ליש או לשם, ולא נודע אז עדיין שננידן יכבשה
 ויקראוה כן רק משה בנבואתו ידע זאת : (טו) ויחלק עליהם לילה, כתב רש"י לפי
 פאשו כדרך הרודפים שמתפלגים אחר נרדפיהם כשנרדפין זה לכאן וזה לכאן, לילה *
 כלומר לאחר ששכח לא נמנע מלרדפם, והנכון כי רדף אותם ביום עד דן עם כל
 מחנהו וכאשר חשך עליהם בלילה ולא היה רואה תיזה דרך אשר יצתו בה חלק עמו
 ועבדיו לשנים או שלשה ראשים ולקח החלק האחד עמו ורדפו אחריהם בכל הדרכים
 והכוס עד חובה אשר נמשך לדמשק וחזר מלרדוף אחריהם, ושעורו ויחלק עליהם
 הוא ועבדיו לילה * (הרמב"ן) : לילה כמו בלילה : וירדפם ער חובה אשר מסמאר
 לדמשק, ידוע כי מרחק רב בין אלגו ומרחא אשר נחברן בארץ יהודה למוסק אשר
 הוא חובה לארץ אש כן רדף אחריהם ימים רבים עד הוסיפו אותם יין הארץ כי בכל
 ארנם היו סמרים או שהיה גם גדול כאשר דרשו רשמיט בארץ כנעניו לא יצא (ישע'
 מ"א ג') * (הרמב"ן) : (טז) את לוט אחיו, ר"ל כן אחיו כי כן נמשך לשון הקדש,
 כפי

וְאֶת־הָעַם : י' וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־
 סָדָם לִקְרֹאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ
 מִהַכּוֹת אֶת־כְּדָרְלֶעֶמֶר וְאֶת־
 הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל־עַמֶּק
 שׁוּרָה הוּא עַמֶּק הַמֶּלֶךְ :
 י"ח וּמֶלֶךְ־בִּי־צְדָק מֶלֶךְ־שָׁלֵם

הוציא

פֹּהֲרַטַע עַר צוּרִיק : (י) אֵלוֹ
 עַר צוּרִיק קָאם פֶּאָם שְׁלֹאנַעו
 דַעו כְּדַרְלֶעֶמֶר אֹוֶר דַעַר
 קַעֲנִינַע דִיָּה מִיט אִוְהֶם
 הִילְטַען : גִינַג אִוְהֶם דַעַר
 קַעֲנִינַע פֶּאָן סְרוֹם עֲנַטְנַעֲנַעוּ
 אִוְרֹאָו עֲבַנַע טְהֶאֶל, וְוַעֲלַכַעוּ
 אִוְיָד קַעֲנִינַע טְהֶאֶל הִיִּסַט :
 (יח) מַלְכֵי צְדָק קַעֲנִינַע צו
 שָׁלֵם, לִיעַם

רש"י

תרגום אונקלוס

וַיִּתְּעֹטָא : (י) וַיִּפְקֵן מֶלֶךְ־אֶדְרָסוֹס
 לִקְרֹאתֵיהּ כְּתֵר דְתָב מֶלְטַטְתִּי יַתֵּד
 כְּדַרְלֶעֶמֶר וְתָב מֶלְכֵיָא דִי עַמִּיהֶלְטַשְׁר
 טַפְסָא הוּא אַתְרֵי בֵית־דְרִיִּסָא דְמֶלְכָא :
 (יח) וּמֶלְכֵי־צְדָק מֶלְכָא דִידוּשְׁלָם
 אֶפִּיק

עַל שֵׁם ע'וֹ שַׁעֲתִידָה לְהִיט שֵׁם :
 (י) עַמֶּק שׁוּרָה כִּךְ שֵׁם כְּתַרְגוּמֵי לְמִישַׁר
 מִפְּנֵי כְּטִי מַחֲלָבוֹת וּמְכַל מְכַל : עַמֶּק
 הַמֶּלֶךְ : בֵּית מִלְכָא דְמֶלְכָא בֵּית דִּיִּסָא אֶחָד
 שְׁהוּא שְׁלֵשִׁים קָנִים שְׁהִיָּה מִיּוֹד לְמֶלֶךְ לְחַק
 שֵׁם : וְוַדַּע אַגְדָּה עַמֶּק שְׁהוּא שֵׁם כָּל
 הַחַמֻּשִׁת וְהַמְּלִיכֵי אֶת אֶבְרָהָם עֲלִיהֶם לְנַשִּׂיא
 אֱלֹהִים וְלִקְרִין : (יח) וּמֶלְכֵי צְדָק : מַדְרַע
 אַגְדָּה הוּא שֵׁם בֵּן נֹחַ : לְחַס

באור

כִּי שֵׁם אֶתְרֵי מִלְכֵי דְרִי (י' ו' ל' ב' י' ב') , כ' ל' ב' דְרִי : (י) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סָדָם לִקְרֹאתוֹ ,
 (אחרי שבו מהכות את כדרלעמר ואת המלכים אשר איתו) א עמק שור הוא עמק המלך ,
 כ"ה שער הכתוב , כי א עמק שב על יב"א , לכן מלת אתו באתנה שהיא ממשק יותר
 מן הסתמחא שבמלת לקראתו , כמשפט העוזר העובדה , ועקרו בלי סרוס כ"ה ,
 ר"י אחרי שבו מהכות את כדרלעמר ואת המלכים אשר איתו יב"א מלך סדם לקראתו
 א עמק שור הוא עמק המלך : מלך סדם , ולמעלה אשר נשפלו שמה מלך סדם ועברה ,
 ולכן כתב הרשב"ן ונאמר כי מלך עברה כבר מת כאשר עבר אברהם עליו או אגפלו
 צבור אחר כי שמה רמו לעמק עכ"ל : אל עמק שור , כך שמו כש שת"ח ויב"ע למישר
 מפנא , כטי מחלבות ויכול מכשול : הוא עמק המלך , הנקרא ג"כ עמק המלך שהיה
 מיוחד למלך לחק שם : (יח) ומלכי צדק מלך שלם , היא ירושלים כענין שנאמר
 והיה בשלם שבו (תהלים ע"ו ג') , ומלכה יקרא גם בישוי יהושע אדני צדק (יהושע י' א'
 ו') , כי מלכו ידעו הנריס כי העוקים ההוא נבחר העוקים באונע הסוב או שידעו מעלתו
 בקבלה שהיא מוכן כנגד בית המקדש של מעלה ששם שכינתו של הקב"ה הנקרא צדק ,
 ובנראשית רבה העוקים הוא מנדק את יושביו ומלכי צדק אדני צדק נקראת ירושלים צדק
 שנאמר צדק יבין בה (ישעי' א' כ"ח) . (הרשב"ן) , וכן פי' הראב"ע פה והרד"ק גם' יהושע
 (שם) , וכן ת"ח ויב"ע , וכ"ה גם' הישר , ולי נראה כי שלם הוא שם המחוז ההוא , אשר
 שם ערים רבות , ששם וסילה טוב ונשען , וגם ירושלים היתה במחוז ההוא , וכ"ה
 גם' הישר פ' ושלם ח"ל ויסע ועקב נעבול הארץ ויבא בארץ שלם עכ"ל , ועיין אה
 שכתבו שם א"ה : לחם ויין , כך עושים לניעמי בלתימה והרעה לו שאין בלבו עליו
 על

לד לד יד

תרגום אשכנזי קב

הוציא לחם ויין והוא כהן לאל
עליון : יט ויברכהו ויאמר ברוך
אברם ראל עליון קנה שמים
וארץ : כ וברוך אל עליון אשר
מזן צריר בידך ויהן לו מעשר
מבר : חטישי כח ויאמר מרד
סדם אל אברם תן לי הנפש

לעם בראך אונד ויין הערוז
ברונגען : דזער וואר איין
דינער דעו העכוסען גאסטען .
(יט) ער זעגענטע איהן , אונד
שפראך , געזעגענט זיין
אברם דעם העכוסען גאסטען ,
דער היממעל אונד ערדע
הערפאר געבראכט : (כ) איין
געלאבט זיין דער העכוסען
גאסט , דער דינען פיינדע אין
דינען האנד געגעכען האט :
דא גאב איהם אברם דען
צערונטען פאם אללעם :

והרבש

(כא) דער קעניג פאן סדום שפראך צו אברם : גיב מיר דיא פערסאנען , אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

אפיק לחם ויין והוא משמש קדם
אל עלאה : (יט) וברכה ויאמר ברוך
אברם קדם ראל עלאה דקניגיה שטיא
וארעא : (כ) וברוך אל עלאה די
טטר סנאך בידך ויהב ליה חריטון
עסקא טכולא : (כא) ויאמר טלכא
דסדום לאברם הבדלי נפשתא
וקנינא

לחם ויין . כך עושים לנישי חלמיה והראה
לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו ומדרש
אגדה רמז לו על המכות ועל הנסכים
שיקריבו שם בניו : (יט) קונה שמים וארץ
כש עושה שמים וארץ , (תהלים קמ"ו) על
ידו עשיתן קנאן להיות שטו : (כ) אשר מזן
אשר הסגיר וכן אמרנך ישראל (הושע י"א) :
ויהן לו אברהם מעשר מכל אשר לו לפי שהיה
כהן : (כא) תן לי הנפש מן השני שלי
שהגלת החור לי הגופים לבדם :
הרימותי

באור

על שהרג את בניו (רש"י) : והוא כהן לאל עליון , בעבור היות בכל העמים כהנים
מזרחיים למלאכים הנקראים אליים כענין שנאמר מי כמכה באלים (שמות ט"ו י"א) ,
יקרא הקב"ה אל עליון וענינו התקוף הנגזר על כל גבוהים כמו יש לאל ידי (להלן
ל"א כ"ט) . (הרמב"ן) : (יט) ברוך אברם , ענין ברכה ממש : קנה שמים וארץ , יש
קנין שאין שם מוכחה ולא דמים כמו זה והדומים לו והרי הוא כאלו אמר עושה או
מתניא כמו קניתי איש את ה' (לעיל ד' א') . (רד"ק בשדשים שרש קנה) : (כ) וברוך
אל עליון , לשון שבח ותהלה : אשר טגן , ענינו נתן ומסר , וכן עשרת תפארת
תמנך (משלי ד' ט) , והוא שרשות , וכן ת"א דומר שנאך בידך : ויהן לו מעשר
טבל , אברם לא רנה לקחת לעצמו מחוט ועד שרוך כעל אצל חלק הנצורה הפרוש
לתנו לבקו , ומלך סדם ינא לקראת אברם א עמק שזה לכבודו והלך עש עד שלם
שהויה מלכי נדק לחם ויין לעם אשר טרגלו ולא בקש מלך סדום מחוט דבר , אבל
כאשר ראה נדיות לבו ונדקו שנתן המעשר או בקש גס הוא הנפש בדרך גדקה , ואברם
נטח בלבו שיתן לו עשר וכססים וכבוד ולא רנה לקחת מחוט דבר . (הרמב"ן) :
ואברם הוניה המעשר לכבוד השם ולא מנא אדם ראוי לתנו לו כמלכי נדק . (הרמב"ן) :
(כא) תן לי הנפש , נפש האדם לבד , והרכש טבל כל משון האדם מקנה הכהונה
וכסף

והרבש קח לך : כג ויאמר
 אברם אל מלך סדם הרמתי
 ידי אליהוה אל עליון קנה
 שמים וארץ : כג אם מחוט ועד
 שרוך נער ואם יאקה מכל
 אשר לך ולא תאמר אני
 העשרתי את אברם : כד בלעדי
 רק אשר אכלו הנערים וחלק

אונד דאן גוט ניס דיר :
 (כג) אברם אכער שפראך
 צום קעניג פאן סדום : איד
 העכע טייגע האנד אויף צום
 עויגען , צום העלסטען
 גאטטע , דער היממעל אונד
 ערדע דערפאר געבראכט
 האט : (כג) דאס איד ווערער
 פארען נאך שוהבאנד , דאס
 איד פאן אללעס וואו דין
 איזט , ניכטו געהמע : דאמיט
 דוה ניכט זאגענס , איד
 האבע אברם רייד געמאכט :
 (כד) פערן פאן מיר ! נור
 וואו ריא בורשע פערצעהרט
 האכען , אונד דאן אנטהייל

האנשים

דער

תרגום אונקלוס

רש"י

והקניא דבר לך : (כג) ויאמר אברם
 לטלקא דסדום ארטיית ידי בכלן קרם
 יי אל עלאה דקניגיה שטיא וארעא :
 (כג) אם טהוטא ועד ערקת טסנא
 ואם אסב טבל דרלך ולא תיטר אנא
 עתרות ותדאברם : (כד) בר טראבלו
 עילטיא וחלק גבריא

(כב) הריעותי ידי לשון שבעה, מרים אני
 את ידי לאל עליון, וכן כי נשבעתי, נשבע
 אני (בראשית כ"ג), וכן נתתי כסף הגדה
 קח ממני (שם כ"ג) נתן אני לך כסף הגדה
 קח ממני: (כג) את מחוט אעכב לעמתי מן
 השני: ואם אקח מכל אשר לך ואם תאמר
 לתת לי שכר מבית נמוך לא אקח: ולא תאמר
 וגו' שהקב"ה הנעוטי לעשרתי שאל ואזכרך
 וגו': (כד) הנעוטים עבדי אשר הלכו אתי
 ועוד עבר אשכול ומורא וגו' אעפ"י שעבדי
 כנסו

באור

וכסף חסד וכל מעללין: (כב) הרמתי ידי, לשון שבעה, מרים אני את ידי לאל
 עליון, וכן כי נשבעתי (לקמן כ"ג ט"ו), נשבע אני עבדי, וכן נתתי כסף הגדה קח
 ממני (שם כ"ג י"ג), נתן אני לך כסף הגדה וקחה ממני (רש"י): אל עליון,
 הזכיר זה השם למור הנני נשבע בשם שברכני זה הכהן, כ"כ הראש"ע: (כג) אם
 מחוט ועד שרוך נער, אעכב לעמתי מן השני ואם אקח מכל אשר לך, וא"ת לתת
 לי שכר מבית נמוך לא אקח, כן פי' רש"י, ושער הכתוב לדעתי אם מחוט ועד שרוך
 נער ואם מכל אשר לך אקח, ויהי אקח חזר על כולם, והנה כל אם שאל אחי לשון
 שבעה או אה הוא במקום אלה, וכן אם ירלו את הארץ (כמדבר י"ד כ"ג), שלא
 ירלו, אם אתם תבאו (שם ל'), שלא תבאו, חי' ה' אם ימות (ישע' א' י"ט ו'), שלא
 ימות, חי' ה' אשר עמדתי לפניו אם אקח (עלבים ב' ה' ט"ו), שלא אקח, וולתם
 רבים: ולא תאמר וגו', שהקב"ה הנעוטי לעשרתי שאל ואזכרך וגו' (לעיל י"ב ב'):
 (כד) בלעדי, ענינו וולת, ואין תוכן העלה שתאמר כלשון יחיד כי אם כלשון רבים,
 והו"ד אינה לכנוי האדבר אבל היא לרבים כמו בכנוי אעפ"י שהיא נראית וכלא מ"ס,
 הנה

הַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אִתִּי עִנְיָ
 אֲשֶׁר וּמִמֶּנֶּה הֵם יִקְחוּ
 חֶלְקָם : מו ח אַחֲרַי
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִיָּה דְבַר יְהוָה
 אֶל-אַבְרָם בַּמַּחֲזֵה לֵאמֹר אֶל-
 תִּירָא אַבְרָם אֲנִי מִיָּגֵן לָךְ
 שְׂכָרְךָ

דער מאַנגער, ווערלע מיט
 מיר גענאָגען זינד : ענר
 אשכול אונד מסרא, ריזע
 מאַגען זייהר אַנטהייל
 געהמען :
 מו (ח) גיכט לאַנגע הער-
 נאך וואָרד רעם
 אברם אין איינעם געוויכטע
 דאָ וואָרט רעו עוויגען אַלואָ :
 פֿירכטע דיק גיכט אברם !
 איד בין דיר איין שילד, ריינע
 בעלאָהנטג

תרגום אונקלוס

רשי

גבריא די אַלו עטי ענר אַשבל
 וּמִמֶּנֶּה אַנְו יִקְלֹוּן חֶלְקֵהוּן :
 מו (ח) בתר פֿתגטיא האַלין - הנה
 פֿתגטיא די לאַברם בגבואה
 לטיטר לאַתחל אברם טיטרי תקוף
 לך אגד

כנסו למלחמה שנאמר הוא ועבדיו ויכס,
 וענר וחבריו יטנו על הכלים לשמור אפ"ה הם
 יקחו חלקם ויחטו למד דוד שאמר כחלק
 היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים
 יחדיו יחטו (שמואל ל"א) ולכך נאמר ויהי
 מהיום ההוא וינעלה וישימה לחוק ולמשפט
 (שם ל"א) ולא נאמר והלחה לפי שכבר נתן
 החוק גימי אנרהם :

מו (א) אחר הדברים האלה כל מקום
 שנאמר אחר סוף, אחרי עופלג -
 בראשית רבה, אחר שנעשה לו נס שהרג את המלכים והיה דואג ודואג שנת קבלתי שכרי על
 כל נדקתי לכך אמר לו המקום אל תירא אברם אנכי מיגן לך מן העונש שלא תענש על כל
 אותן נפשות שהרגת, ומה שאתה דואג על קטל שכרך, שכרך הרבה מאוד : הולך

באור

אנה כמותו מלאו הרבה, י"ד הרבים נראות כמו וקרע לו חלוצי (ירמיה כ"ב י"ד),
 ארזים חורי (ישעי י"ט ט'), ושירי נישכר (שופטים ה' ט"ו), כן פי' הרד"ק
 בצרפים שרשבלעד, והראב"ע פירש הו"ד לכטו כלומר אך בלעדי לקחו והוא מה
 שאכלו נערי והם חניכו וילדי ביתו, כולם לא ינחו ידי חובתם בבאור מלת דק,
 כי לפי' הרד"ק הוא כפול, ולפי' הראב"ע ראוי' להכתב קודם בלעדי, אבל לדעת
 הויתרגם האשכנזי מלת בלעדי חזרת על אברם, שאמר שאינו רוצה ליהנות ממנו
 אחוט ועד שרוך נעל, רעה לחוק דבריו ואמר בלעדי ר"ל המדה הזאת להתאוות ממין אחרים
 לחוקה היא מוט, ולא תפגור בו כי לא אקח, רק אשר אכלו הנערים וגו' הם יקחו
 חלקם, והרביע שעל מלת בלעדי שהוא מפסיק גדול יסייע לבאור הזה :

מו (א) אחר הדברים האלה, כל מקום שנאמר אחר סוף אחרי עופלג, והי' זה
 מיד אחר שזנו מהכות את המלכים, כאשר נבאר : במחזה, כמו שת"ל בגבואה,
 כי ימה הנבית את המראות בראי' רוחנית כאשר יראה האדם בעינים הפקוקות את
 התמונות העומדות לבגדו, והרוחבין ו'ל כתב שזכה עתה אברם להיות לו דבר ה' במחזה
 ביום, כי מתחלה היתה נבואתו במראות הלילה : אל הירא אברם וגו', היה מתירא
 משני דברים מן המלכים פן ירצו נבואתם עליו הם לו העומדים תחתם ובמלחמה ידו ובמספה
 פו יושו עת למות בלא זרע, והנטיחו בו הוא יהי' עין צעדו מהם ועוד יהי' שכל לכש
 עס